

З краю дитинства

Іван Керницький

"А за дверми, на цвинтарі в притворі

Весна і дзвін, дитячі голоси

І в вогкому повітрі вогкі зорі".

М. Зеров: "Чистий Четвер"

Так!.. Це ж ударив дзвін із нашої дерев'яної дзвіниці в селі В., що коло Львова. Це ж мій власний сміх, сміх щасливого дитинства, збився щебетливою ластівкою над цвинтарем і розтопився дзвінком сріблом у різноголоссі такої ж, як і я, малої босоти. Це на моє рідне небо виплили весняні зорі, важкі, вологі й запашні, як пухнасті бази на вербині. Це вона, моя давня весна, пройшла задуманими садами, дівочим серпанком змела пиль з розквітлих яблунь і смирною монашкою пристанула в притворі церкви, спустила рясні рісничі, зачерпнула свяченої води і вдарила на порозі три поклони...

Весна-красуня галицьких піль прийшла до церкви на Страсти.

Незабутні дні дитинства, дні Страсного Тижня! У Вербну неділю святити лозу, а вже з понеділка відіймали солом'яні загати, ліпили призьби глиною, провітрювали на тинах хустки та кожухи. Кололи кабанів, пекли паски й терли хрін. Дні були гомінкі, мов розцокотані сороки, теплі, тихі вечори, а ночі зоряні та глибокі. Окасті зорі висіли так низько над головами, що можна було збивати їх тичкою, ніби хрущів з верби! І вони падали часом, із збитими хрущами, в чисті, як дзеркало, калюжі. Земля була масна і м'яка, і наші босі ноги грузили в ній, неначе в маслі.

Ми йшли на Страсти з цілим арсеналом довбеньок і дерев'яних калатал, які звалися "бузьками". Стрибали через рівчаки, попихали один одного в калюжі, торохкотали "бузьками", герцюючи, як жеребці. Наші герці припинялись і сміх завмирав, як тільки босі, потріскані пальці діткнулися змиршавілих, старих плит на цвинтарі. Під ними тліли-розтлівались кості наших прадідів. З-під полупаних каменів виростала густа, як щітка, і рясна трава. Тихі, вечірні роси сідали на траву й падали мокрими поцілунками нам на волосся. Втиснувши під пахву шапчину, а "бузька" за пазуху, ми, один по одному, як гуси, переступали поріг церкви з незбагненим страхом на дні дитячої душі. А з середини йшла нам назустріч тепла і блага ясність, ніби ласка Господня!

... Свічки і теплий чад, З високих хор

Лунає, спів туги і безнадії...

Не було у нас "високих хор", як у славній Баришівці, де святкував Великдень Микола Костевич і куди зліталось його "п'ятірне гроно". Церковця наша була низенька та маленька, збудована ще за панщини, в бойківському стилі. Під час відправи співали всі "на самойлівку", тільки складніші припиви — прокімени, ірмоси, ірмолої — виводив старечим, дряхлим голосом дедьо Звірко, останній могіканин з "твердої", староруської партії, бувший в'язень Талергофу. Ніби сьогодні його бачу, крізь пил відгомонілих літ, як стоїть у крилові, високий та білий, лівою рукою притримує недогарок свічки, а

шорсткою рапавою правицею перегортає жовті листки "Тріоди Постної".

З цісарсько-королівської катівні вийшов дедьо глухий, мов пень — від побоїв колькою по голові, і зразу важко йому приходилось сповняти дяківську службу: не дочуваючи слів священика (він доїжджав з сусіднього села), дедьо рідко коли "впадав" у тон і, звичайно, перетягав, або не дотягав кожний глас. Та небавком вернувся з тюрми у Вронках довголітній наш парох, о. Йосиф Зацерковний, якого посадили на 5 років уже поляки, за українську політику. В тюрмі о. Йосифа дуже мучили головні болі і він прийшов додому так само з пошкодженим слухом. З того часу парох і дяк працювали в повній гармонії, співаючи кожний про себе.

...Дивний, містичний чар спливав на нас під час читання євангельських історій, з яких ми, діти, так мало що розуміли, а так глибоко їх переживали. Та з винятковою, магічною силою приковувала нашу увагу переміна риз у захристії. Перед читанням кожного з дванадцяти страсних євангелій о. Йосиф переодягався в щораз інший фелон. Ми тоді любили "вгадувати" — напошепки питали один одного: "А вгадай, в якому фелоні отець вийдуть: у фіолетному, вишневому, чи в темно-блакитному?"

Звичайно таке бувало, що паламар Іван Швець, до якого обов'язків належало помагати о. Йосифові передягатися, задовго порався на господарстві і запізнювався до церкви. Тоді дедьо Звірко, виводячи голосом "туги і безнадії" тропар глас восьмий про "Злочестивого Юду", шкандибав із крилоса до захристії і там уже, затягуючи фелон на о. Йосифа і підсипаючи вугілля до кадильниці, докінчував співати: "...іже о всіх благий Господи, слава Тебі!"

А дим з кадила, що наповняв церковцю після кожного євангелія, збивався угору запашним туманом і нам тоді здавалося, що всі святці в іконостасі пооживали та повиходили з почорнілих рам: ось янголи здійсмаються на крилах у піднебесся і сурмлять на славу Господеві, достойні бороди апостолів, пророків, євангелистів розпустилися на вітрі і пливуть разом з облаками. Архангел блиснув мечем і проганяє з раю Адама і Єву, а тут Юда, на Тайній Вечері, шкірить улесливо обличчя і питає: "Господи, може це я?.."

І великим жахом стискалися наші серця, коли ми крадькома, перелякано, зиркали на образ Страшного Суду... Тоді кадильний дим мішався в нашій уяві з клубами чорного диму, що здіймався з дна аду, жовте полум'я бухало з-під казанів і в примарному їх відблиску так страшно корчилились у муках тіла грішників, а ще страшніше витріщалися на нас рогаті та хвостаті чортячі машкари!

А потойбіч преісподної, відгороджені стіною вогню і диму, покриті Божим омофором, стояли ті, праведні, що заслужили собі на ласку бути праворуч Отця, стояли, як живе доповнення панорами Страшного Суду, шептали молитви і били поклони наші бабуні, матері, старші сестри... У присмерку вечірньої години не багато вони відрізнялись від візантійських ікон: їхні обличчя були так само почорнілі та померклі, уста затиснені, очі пригаслі. Від важкого, великопосного говіння і праці понад сили подібні були на торішне, сухе бадиління, що хилилось і сумно шелестіло при найлегшому подуві вітру...

Суворо говіли тоді, в ті давні часи, хоч і так завжди приходилось недоїдати на переднівку. Мати моя не взяла б у Велику П'ятницю рисочки води до рота, а бабуня говіла, поки не сховали Плащаницю. І хоч нераз, упродовж цілого Посту, не видно було в хаті кришки хліба, проте у Великий Четвер завжди несли три білі книші на парастас...

"Блажен, розуміваяй на нища і убога, ібо в день лют ізбавит его Господь".

...Молилися і клали доземні поклони, а в той час, ізнадвору, півень піяв для них страшну пересторогу... Вже тоді, може, їхні праведні душі відчували, що це гряде час "катів і кустодіїв", коли праведний Суддя буде проданий на муки суддям лукавим і нечестивим, і всі Його відцураються, навіть улюблений Апостол!

Уже тоді, може, їхні розмелені уста, цілуючи холод каменя, благали в Господа ласки і сили — пе-ретривати Великі Страсти нашого народу, вже тоді начертані на таблицях вічності "долі нашої смутним узором..."

"І абіє пітел возгласи..."

У годину страшної проби, що прийшла незабаром, наші батьки і матері, наші сестри і браття в далекому Рідному Краю стояли непродажні по боці Христа, вірніші Його Апостолів.